

WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
Ewa Polkowska

LRZ.410.010.02.2016
P/16/089

Tekst ujednolicony

WYSTĄPIENIE
POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/089 – Rekultywacja i zagospodarowanie terenów pogórnich byłego wyrobiska „Piaseczno” – Kopalni Siarki „Machów” S.A. w likwidacji.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	1. Mieczysław Fajger, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/40/2016 z dnia 1 czerwca 2016 r. (dowód: akta kontroli str.1 - 2) 2. Jacek Wolan, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/41/2016 z dnia 1 czerwca 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 3 - 4)
Jednostka kontrolowana	Ministerstwo Energii, 00 – 507 Warszawa, Plac Trzech Krzyży 3/5.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krzysztof Tchórzewski, Minister Energii od 1 grudnia 2015 r. ¹
Okres objęty kontrolą	Od 2010 r. do dnia zakończenia kontroli z uwzględnieniem zdarzeń przed tym okresem, które miały wpływ na działalność objętą kontrolą.

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia² sprawowanie nadzoru nad realizacją „Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A. na lata 2008-2013” w zakresie wyrobiska Piaseczno. Nie zapewnił on bowiem osiągnięcia założonych w nim celów, tj. trwałego usunięcia skutków działalności górniczej w obszarze wyrobiska Piaseczno i pełnej rekultywacji terenów pokopalnianych, pomimo wydatkowania tylko w okresie objętym kontrolą prawie 48 mln zł środków publicznych i trzykrotnego przesuwania terminu zakończenia rekultywacji.

Zatwierdzony w 2008 r. „Program likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A. na lata 2008-2013” (dalej Program) przewidywał m.in.

- uszczelnienie wyrobiska,
- wyprofilowanie skarp,
- wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego.
- wypełnienie zbiornika wodą do poziomu +146 m n.p.m.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli pełna i prawidłowa – uwzględniająca pojawiające się w trakcie rekultywacji problemy i zagrożenia – realizacja Programu powinna zapewnić trwałe usunięcie skutków działalności wyrobiska Piaseczno, jako byłej kopalni siarki.

¹ W okresie objętym kontrolą Ministrem Gospodarki był (od 16 listopada 2007 r.) do 27 listopada 2012 r. Waldemar Pawlak, a od 6 grudnia 2012 r. do 16 listopada 2015 r. Janusz Piechociński. W okresie od dnia 16 do 30 listopada 2015 r. Ministrem Rozwoju był Mateusz Morawiecki.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen częściowych dotyczących działalności w badanym obszarze: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny częściowej według proponowanej skali byłoby niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, należy zastosować ocenę opisową.

Kontrola wykazała, że realizacja Programu nie doprowadziła do osiągnięcia założonych celów, tj. trwałego usunięcia skutków działalności górniczej kopalni siarki w obszarze wyrobiska Piaseczno i pełnej rekultywacji terenów pokopalnianych.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli spowodowane to było m. in:

- brakiem pełnej, skojarzonej rekultywacji wyrobisk Machów i Piaseczno położonych w tej samej formacji hydrogeologicznej,
- ograniczeniem rekultywacji wyrobiska Piaseczno jedynie do terenów własnych Kopalni Siarki Machów S.A.³, z pominięciem obszaru składowiska wewnętrznego o powierzchni 56 ha, oddziaływującego na teren rekultywowany, a niestanowiącego własności Kopalni,
- zatwierdzeniem w 2013 r. przez Ministra Gospodarki wniosku Kopalni o odstąpienie przez nią od wykonania systemu melioracyjno-drenażowego (aneks nr 3),
- brakiem specjalistycznego nadzoru Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach,
- rozproszeniem kompetencji pomiędzy wiele podmiotów uczestniczących w procesie rekultywacji.

Minister, sprawujący merytoryczny nadzór nad rekultywacją i likwidacją wyrobiska Piaseczno, mimo iż otrzymywał od Kopalni i Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie – Oddział w Katowicach pełne informacje i szczegółowe dane dotyczące przebiegu procesu rekultywacji wyrobiska Piaseczno, zastosowanych technologii, wymaganych zestawień i kosztorysów nie dokonywał rzetelnych analiz Programu. Wskutek tego, nie podejmowano działań adekwatnych do pojawiających się w trakcie rekultywacji problemów i zagrożeń.

Minister, nie podjął działań w celu objęcia rekultywacją całości terenów wyrobiska Piaseczno obejmującego obszar z okresu eksploatacji siarki.

Nie naruszało to wprawdzie przepisów ustawy z dnia 14 lipca 2000 r. *o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki*⁴, jednakże Najwyższa Izba Kontroli stoi na stanowisku, że nieobjęcie terenu składowiska wewnętrznego rekultywacją było błędem, gdyż powinna ona objąć całość terenów, dotkniętych skutkami działalności górniczej.

Minister akceptował przygotowywane przez Kopalnię kolejne aneksy do Programu (nr 1-4), co - w ocenie NIK – przyczyniło się do nieosiągnięcia głównego celu rekultywacji.

Minister Gospodarki, na wniosek Kopalni, w 2013 r. zatwierdził aneks nr 3 do Programu, w którym wyraził zgodę na odstąpienie przez nią od wykonania systemu melioracyjno-drenażowego. Jako jego wykonawców wskazano w tym aneksie gminy bez ich wymieniania oraz bez określenia źródeł finansowania zadania.

W roku 2015 r. Minister Rozwoju zaakceptował aneks nr 4 do Programu, zgodnie, z którym system melioracyjno-drenażowy miał być wykonany przez „inne podmioty”, bez ich wskazania oraz źródeł finansowania. Praktycznie oznaczało to odstąpienie od realizacji tej istotnej części Programu. Tym samym niemożliwym stało się osiągnięcie jego głównego celu, którym jest rekultywacja wyrobiska Piaseczno, uwzględniająca także oczekiwania społeczne⁵. O zmianach tych nie były

³ Od 2013 r. w likwidacji – dalej także: Kopalnia lub Spółka.

⁴ Dz. U. z 2016 r. poz. 1752.

⁵ Powstałe w wyniku działalności górniczej tzw. „podsuszenie” dużych podmokłych obszarów w rejonie Piaseczna o powierzchni około 11,3 km² spowodowało, że mieszkańcy tych terenów zobaczyli „dobroczynne” działanie kopalni i te „dobre” tereny zagospodarowali rolniczo i sadowniczo łącznie z zabudową. [...] Należało uświadomić społeczność lokalną, że ten stan jest okresowy i że po zakończeniu działalności górniczej poziom wody wróci do stanu pierwotnego (Opinia ekspertów z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie sporządzona na potrzeby kontroli przez prof. dra hab. inż. Zbigniewa Kasztelewicza oraz dra inż. Krzysztofa Polaka str. 56).

informowane gminy Łonów i Koprzywnica, na których terenie położone jest wyrobisko Piaseczno.

W trakcie realizacji rekultywacji pojawiło się wiele zagrożeń, w tym szczególnie katastrofa osuwiskowa z maja 2011 r., które wskazują, że praktycznie nie będzie możliwe rekreacyjne użytkowanie zbiornika. Nie spowodowało to jednak zmiany przyjętego kierunku rekultywacji.

Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła, że w zakresie zadań i działań rekultywacyjnych nastąpiło rozproszenie kompetencji pomiędzy Kopalnię, Ministra Skarbu Państwa, Gminę Tarnobrzeg, Ministra Gospodarki, a następnie Ministra Rozwoju i obecnie Ministra Energii, co nie tylko utrudniało i wydłużało proces rekultywacji, ale również sprzyjało podejmowaniu błędnych decyzji⁶.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, znaczący wpływ na to miał także akceptowany przez Ministra brak nadzoru Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach, pomimo że Kopalnia dwukrotnie zwracała się o ten nadzór, a przepisy prawa nie uniemożliwiały sprawowania tego nadzoru.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis stanu
faktycznego

1. Organizacja nadzoru nad realizacją Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów” S.A.

Przedsiębiorstwo państwowe Kopalnia Siarki „Machów” w Tarnobrzegu zostało utworzone z dniem 1 stycznia 1994 r., poprzez wydzielenie ze struktury organizacyjnej Kombinat i Zakładów Przetwórstwa Siarki „Siarkopol” w Tarnobrzegu, odkrywkowej kopalni siarki wraz z infrastrukturą przemysłową. Przedmiotem jego działalności miała być likwidacja wyrobisk i infrastruktury górniczej, związanej z wydobyciem siarki, wraz z rekultywacją terenów kopalnianych, zdewastowanych działalnością górniczą.

Decyzjami Ministra Skarbu Państwa Nr 4 i 5 z dnia 25 lutego 2004 r. Kopalnię Siarki Machów wyposażono w dodatkowy majątek z zasobu Skarbu Państwa, m.in. w postaci nieruchomości wchodzących w skład wyrobiska po Kopalni Siarki Piaseczno, tj. odkrywkowej kopalni siarki, która do 1971 r. prowadziła działalność górniczą na terenach Gminy Łonów i Gminy Koprzywnica, w województwie świętokrzyskim.

W 2007 r. przedsiębiorstwo, przekształcono w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa pn. Kopalnia Siarki Machów S.A.

W dniu 23 lipca 2012 r. Kopalnia została skomunalizowana przez nieodpłatne przeniesienie 100% akcji na rzecz Gminy Tarnobrzeg, a z dniem 1 października 2013 r. postawiono Kopalnię w stan likwidacji.

Wyrobisko górnicze byłej Kopalni Siarki Piaseczno ma powierzchnię około 160 ha, o głębokości dochodzącej do 48 m, w którym utworzył się samoistny zbiornik wodny o powierzchni około 60 ha i głębokości do 23 m.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 14 lipca 2000 r. *o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki*, merytoryczny nadzór nad przebiegiem likwidacji Kopalni sprawował do 16 marca 2016 r. minister właściwy do spraw gospodarki, natomiast od dnia 17 marca 2016 r., w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. *o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw*⁷, minister właściwy do spraw gospodarki złożyłami kopalni, czyli Minister Energii.

W Ministerstwie Gospodarki, a następnie w Ministerstwie Rozwoju, zadania w zakresie wypełniania ustawowych obowiązków, określonych w ustawie o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki, jak również w ustawie o jej zmianie

⁶ Wyjaśnienia DG z dnia 4 lipca 2016 r.

⁷ Dz. U. z 2016 r. poz. 266.

z dnia 29 sierpnia 2003 r. oraz w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska*⁸, realizował Departament Górnictwa (DG), jako właściwa komórka organizacyjna w tych ministerstwach. Od 2010 r. w Departamencie Górnictwa nie miały miejsca zmiany organizacyjne ani kadrowe.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 grudnia 2015 r. *w sprawie utworzenia Ministerstwa Energii*⁹, które weszło w życie z dniem 27 listopada 2015 r., w skład Ministerstwa Energii weszły komórki organizacyjne Ministerstwa Rozwoju, w tym DG, obsługujące sprawy z zakresu działów energii i gospodarki złożami kopalni oraz pracownicy obsługujący te sprawy, zgodnie z zakresami czynności.

Pracownicy DG kontynuowali realizację dotychczasowych zadań, a ich przejście nastąpiło w sposób płynny, z zachowaniem ciągłości ich realizacji. Wszystkie dokumenty związane z likwidacją Kopalni znajdują się w gestii DG, zgodnie ze zmianą kompetencji ustawowych.

Zmiany przepisów i podległości DG nie miały wpływu na przebieg procesu likwidacji Kopalni.

(dowód: akta kontroli str. 5 - 7)

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że zmiany organizacyjne ministerstw i kompetencyjne ministrów nadzorujących realizację Programu, w okresie objętym kontrolą nie miały wpływu na przebieg prac likwidacyjno-rekultywacyjnych wyrobiska Piaseczno, realizowanych przez Kopalnię.

2. Nadzór i monitoring ministra nad przebiegiem likwidacji Kopalni, w odniesieniu do faktycznego przebiegu rekultywacji wyrobiska Piaseczno.

Opis stanu faktycznego

Minister Gospodarki (MG), a następnie kolejno Minister Rozwoju (MR) i Minister Energii (ME) sprawował nadzór nad przebiegiem likwidacji zakładów górniczych, w szczególności wyrażał akceptację dla programów likwidacji jednostek górnictwa siarki¹⁰ oraz rocznych planów likwidacji zakładu górniczego, analizował przedkładane mu roczne sprawozdania z dotychczasowej realizacji likwidacji zakładu górniczego oraz miesięczne rozliczenia przekazanych rat dotacji.

W dniu 14 lutego 2008 r. MG zaakceptował Program pod następującymi warunkami:

- dotrzymania określonych w nim terminów zakończenia poszczególnych prac likwidacyjnych, rekultywacyjnych i prac zabezpieczających oraz zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2013 r.,
- uwzględnienia wniosków zawartych w opinii w opracowywanych rocznych planach likwidacji na podstawie zaakceptowanego kierunkowo Programu,
- przedstawienia w rocznych planach likwidacji zakresu rzeczowo – finansowego w sposób umożliwiający uzasadnienie konieczności wykonywania zadań w danym roku oraz określenie niezbędnych środków finansowych, przeznaczonych na ich likwidację,
- skorygowania harmonogramu rzeczowo – finansowego w zakresie wysokości planowanych kosztów likwidacji oraz źródeł ich finansowania.

(dowód: akta kontroli str. 18 - 68)

Celem zapewnienia fachowego, merytorycznego monitorowania przebiegu rzeczowej likwidacji górnictwa siarki, MG zawierał corocznie umowy z Agencją Rozwoju Przemysłu S.A. z siedzibą w Warszawie – Oddziałem w Katowicach (ARP).

⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 519.

⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 2075

¹⁰ Wymienionych w art. 1 ust. 2 ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki.

Przedmiotem ww. umów było „monitorowanie przebiegu rzeczowej likwidacji górnictwa siarki”. Zakres tych prac obejmował w szczególności:

- opiniowanie programów likwidacji zakładów górniczych, wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki oraz zmian tych programów,
- weryfikację rocznych planów likwidacji zakładów górniczych, wchodzących w skład jednostek górnictwa siarki oraz zmian do tych planów,
- sporządzanie informacji w zakresie rzeczowej realizacji prac ujętych w zaktualizowanych rocznych planach w oparciu o przeprowadzone kontrole i sprawozdania kopalń siarki,
- przeprowadzanie kontroli wydatkowania środków budżetowych oraz sprawdzenia realizacji zakresu rzeczowego i jego zgodności z przyjętym Programem,
- przedkładanie MG protokołów z każdej zrealizowanej przez ARP czynności.

(dowód: akta kontroli str. 69 - 77)

W okresie objętym kontrolą, na wniosek Kopalni, Program był czterokrotnie aneksowany.

Aneks Nr 1 do Programu, opracowany przez Kopalnię w 2009 r., wpłynął do MG w dniu 30 września 2009 r. Urealniał on zakres rzeczowo-finansowy prac likwidacyjno-rekultywacyjnych oraz zakładał rezygnację, m.in. z budowy układu komunikacyjnego i ukształtowania półwyspu, regulacji rzeki Wisły, wykonania układu do napełniania zbiornika w Piasecznie. Wynikiem zaproponowanych zmian miało być obniżenie kosztów likwidacji wyrobiska Piaseczno, z pierwotnie prognozowanej kwoty 163.908 tys. zł, do kwoty 89.423 tys. zł.

W aneksie potwierdzono, że oba sąsiadujące ze sobą wyrobiska Machów i Piaseczno znajdują się w obrębie tych samych formacji geologicznych, a powiązania hydrogeologiczne przesądzają o konieczności równoczesnej ich likwidacji. W uzasadnieniu zmian w Programie podano, m.in. niemożność realizacji części zadań, w tym rozpoczęcia „Wykonania układu do napełniania zbiornika wodą z rzeki Wisły w 2009 r.”, z uwagi na:

- ograniczone środki finansowe,
- brak dodatkowego zewnętrznego źródła finansowania zadań, których nie finansuje Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej¹¹, jak szkody górnicze, odtworzenie majątku,
- przedłużające się procedury związane z uzyskaniem stosownych decyzji administracyjnych oraz przetargowe na wyłonienie wykonawców zadań.

Dyrektor DG MG, w dniu 30 września 2009 r. zwróciła się do ARP o weryfikację aneksu Nr 1 do Programu. W dniu 23 października 2009 r. dyrektor DG zwróciła się do ARP o wstrzymanie prac nad weryfikacją Programu do dnia 30 czerwca 2010 r., tj. do czasu przesłania przez Kopalnię poprawionego aneksu Nr 1, sporządzonego zgodnie z zaleceniami zawartymi w piśmie z dnia 23 października 2009 r. W dniu 14 lipca 2010 r. Kopalnia przesłała poprawioną wersję aneksu, z zapewnieniem uwzględnienia wszystkich zgłoszonych przez MG zaleceń. Pismem z dnia 16 lipca 2010 r. MG zwróciło się do ARP o weryfikację nowej wersji aneksu Nr 1.

W dniu 19 sierpnia 2010 r. Podsekretarz Stanu w MG zaakceptowała aneks Nr 1, pod warunkiem dotrzymania określonych w Programie terminów zakończenia poszczególnych prac likwidacyjnych, rekultywacyjnych i prac zabezpieczających oraz zakończenia likwidacji Kopalni do końca 2013 r.

(dowód: akta kontroli str. 78 - 140)

W 2012 r. Kopalnia opracowała aneks Nr 2 do Programu i w dniu 30 października 2012 r. przekazała go do MG, z wnioskiem o przedłużenie okresu realizacji niektórych zadań do końca 2015 r., co uzasadniano m.in.:

¹¹ Dalej: NFOŚiGW.

- katastrofą na skarpie zachodniej wyrobiska „Piaseczno” w 2011 r., w wyniku, której część tej skarpy osunęła się do zbiornika, co wymusiło zmianę sposobu zabezpieczenia skarp, a tym samym konieczność utrzymania rzędnej lustra wody na poziomie +138,0 m n.p.m., do czasu wykonania prac, mających na celu poprawę stateczności skarp i zabezpieczenie wyrobiska,
- brakiem odpowiedniej dokumentacji oraz źródeł finansowania wykonania systemu melioracyjno – drenażowego na terenach przyległych do wyrobiska Piaseczno.

Kopalnia zaplanowała na wykonanie systemu melioracyjno – drenażowego kwotę 40.117,6 tys. zł. Zakres rzeczowy zadania dotyczył wykonania: melioracji upraw rolnych i sadów na powierzchni 3.460 ha, 5 pompowni melioracyjnych, 20 pompowni i drenażowania obszarów zabudowy stałej – sieć drenów na powierzchni 212 ha. MG w dniu 6 grudnia 2012 r. poinformował Kopalnię oraz NFOŚiGW, że wyraża zgodę na przedłużenie realizacji Programu do końca 2015 r.

W dniu 10 maja 2013 r. ARP sporządziła protokół weryfikacji aneksu, w którym stwierdziła, m.in., *„że NFOŚiGW nie finansuje kosztów wykonania systemu melioracyjno – drenażowego na terenach przyległych do zbiornika „Piaseczno”, wobec czego Kopalnia powinna pozyskać środki na jego sfinansowanie z innych źródeł.”* Ponadto ARP stwierdziła, *„że w trakcie spotkania w Ministerstwie Gospodarki, które odbyło się w dniu 4 kwietnia 2012 r., Kopalnia zobowiązała się do opracowania i przedłożenia Ministrowi Gospodarki aktualizacji Programu, uwzględniającej, m.in. usunięcie z Programu zadań związanych z wykonaniem systemu melioracji.”*

Protokół weryfikacji ARP przekazała do MG z wnioskiem, *„iż przedmiotowy Program możliwy jest do kierunkowego zaakceptowania, m. in. pod warunkiem dotrzymania terminów zakończenia likwidacji zakładów górniczych Kopalni do końca 2015 r.”*

W dniu 24 maja 2013 r. aneks Nr 2 został zatwierdzony przez sekretarza stanu w MG. Aneks Nr 2 przedłużał okres obowiązywania Programu do końca 2015 r. i uwzględniał dotychczas poniesione nakłady finansowe na realizację zakresu rzeczowego.

W dniu 30 września 2013 r. Kopalnia przekazała do MG aneks Nr 3 do Programu wraz z uzasadnieniem wprowadzanych zmian zakresu rzeczowo – finansowego dotyczących wyrobiska Piaseczno, w związku z m.in.:

- koniecznością wykonania dodatkowych prac zabezpieczających skarpy po katastrofie z 2011 r.
- utrzymywania lustra wody na poziomie +138,0 m n.p.m.

Kopalnia wnioskowała o odstąpienie od realizacji przez nią wykonania systemu melioracyjno – drenażowego na terenach przyległych do wyrobiska Piaseczno.

(dowód: akta kontroli str. 141 - 185)

W dniu 23 października Minister zwrócił się do ARP z prośbą o dokonanie weryfikacji aneksu Nr 3. W dniu 5 listopada 2013 r. ARP sporządziła protokół z weryfikacji aneksu, który w dniu 13 listopada 2013 r. wpłynął do Ministerstwa.

ARP przyjęła do wiadomości stwierdzenie Kopalni zamieszczone we wniosku, *„że z uwagi na brak finansowania budowy systemu melioracyjno – drenażowego na terenach przyległych do zbiornika z dotacji NFOŚiGW oraz braku pozyskania środków z innych źródeł, Kopalnia odstępuje od realizacji zadań związanych z wykonaniem systemu melioracyjno – drenażowego.”*

W dniu 18 listopada 2013 r. aneks Nr 3 został zatwierdzony przez sekretarza stanu w Ministerstwie i tego samego dnia przesłany Kopalni, z akceptacją rezygnacji z wykonania przez Kopalnię systemu melioracyjno - drenażowego, co spowoduje obniżenie kosztów rekultywacji wyrobiska Piaseczno do kwoty 56,9 mln zł.

Pan Krzysztof Tchórzewski - Minister Energii wyjaśniając przyczyny wyrażenia zgody MG na akceptację aneksu nr 3 podał, m. innymi, że „...z uwagi na brak zgody na finansowanie ze środków NFOŚiGW prac związanych z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego oraz brak możliwości pozyskania środków finansowych z innych źródeł, Kopalnia odstąpiła od wykonania tego zadania do końca 2015 r.

Ponadto w aneksie nr 3 zawarto informację, iż przed osiągnięciem docelowego poziomu (+146,0 m n.p.m.) wód w zbiorniku „Piaseczno” konieczne jest wykonanie przez gminy sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska „Piaseczno”, której zadaniem będzie niedopuszczenie do ich podtapiania i powstawania szkód. System melioracyjny stanowiłyby melioracje upraw rolnych i sadów oraz drenaże pierścieniowe dla ochrony obszarów zabudowy stałej.

W efekcie ww. prac, w miejscu obecnego wyrobiska, powstałby zbiornik wodny o powierzchni lustra wody około 160 ha. Tereny przyległe do zbiornika zostałyby poddane rekultywacji pozwalającej w przyszłości na wykorzystanie ich i samego zbiornika do celów rekreacyjnych.

Następnie, w piśmie, znak: EE/1739/2014 z dnia 04.07.2014 r. Kopalnia Siarki „Machów” S.A. w likwidacji poinformowała Ministerstwo o aktualizacji Programu likwidacji zakładów górniczych, w którym zostanie zmieniony zapis w części opisowej na stronie 18 „... wykonanie systemu melioracyjno-odwodnieniowego realizowane będzie przez Gminy lub inne podmioty... „.

Pismem, znak: DGA-II-4117-11/17/14 z dnia 5.08.2014 r. Departament Górnictwa poinformował Spółkę, że zapis, który ma być zmieniony w aktualizacji Programu likwidacji zakładów górniczych Kopalni Siarki „Machów S.A. w likwidacji powinien, według Departamentu Górnictwa i zgodnie z zaleceniem realizacji wniosków Najwyższej Izby Kontroli w Rzeszowie, znak: P/13/056, uzyskać brzmienie „... przed osiągnięciem docelowego poziomu (+ 146,0 m n.p.m.) wód w zbiorniku „Piaseczno” konieczne jest wykonanie sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska „Piaseczno”.

W innym przypadku istnieje konieczność przedstawienia przez Spółkę ewentualnych uzgodnień poczynionych z gminami lub innymi podmiotami, które podjęłyby się wykonania tego przedsięwzięcia oraz wskazanie źródeł jego finansowania. Powyższe spowodowało, iż przedmiotowy aneks nr 3 do Programu został zaakceptowany przez Ministra Gospodarki.

W spotkaniach, które były organizowane z gminami, Kopalnią i Ministerstwem na bieżąco były przedstawiane stosowne informacje”.

NIK stwierdza, że Minister zaakceptował Aneks nr 3 do Programu likwidacji w sytuacji, gdy zakładane sfinansowanie lub wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego przez gminy nie było poprzedzone dokonaniem jakichkolwiek uzgodnień o podjęciu się w przyszłości tego zadania przez te podmioty, a ze względu na koszty i skalę tego przedsięwzięcia nie było prawdopodobne, że którakolwiek z okolicznych gmin będzie w stanie wykonać system melioracyjno-drenażowy na terenach przyległych do wyrobiska Piaseczno.

(dowód: akta kontroli str. 186 – 217, 1059-1064)

W dniach 10 grudnia 2014 r. i 29 czerwca 2015 r. Kopalnia dwukrotnie przesyłała do MG projekt aneksu Nr 4 do Programu, celem przedłużenia likwidacji na 2016 r., uzasadniając to koniecznością finansowania kosztów zabezpieczenia terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno poprzez pompowanie wód nadmiarowych, w celu utrzymania zwierciadła wody w wyrobisku na poziomie +138,0 m n.p.m. w 2016 r. i latach następnych.

Wobec wskazania w pierwszym projekcie aneksu źródła finansowania ww. kosztów z dotacji budżetowej, a w drugim projekcie aneksu, z nieokreślonych innych źródeł i środków własnych, żadna z wersji nie uzyskała akceptacji MG.

Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki, wydatki na likwidację zakładów górniczych oraz rekultywację terenów pogórnich, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹², finansowane są ze środków NFOŚiGW.

W dniu 4 listopada 2015 r. NFOŚiGW poinformował Kopalnię, że możliwe jest przesunięcie terminu realizacji umowy dotacji na finansowanie prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych, jednakże z zastrzeżeniem, że dodatkowe prace mogą być wykonane w kwocie przyznanej dotacji. W kosztach ww. prac rekultywacyjnych nie będą finansowane koszty ogólnego zarządu, natomiast koszty pompowania wody w wyrobisku Piaseczno będą finansowane do końca 2016 r., tj. do czasu prowadzenia robót rekultywacyjnych w wyrobisku.

Wobec powyższego stanowiska, Kopalnia w dniu 9 listopada 2015 r. przesłała do MG kolejną wersję aneksu Nr 4, uzupełnioną o uwagi MG i NFOŚiGW, motywując to koniecznością, m.in.:

- rozszerzenia zakresu rekultywacji wyrobiska Piaseczno o dodatkowe zabezpieczenie skarp wyrobiska poprzez wykonanie drenów poziomych w technologii wiertniczej oraz wydłużenia procesu rekultywacji na 2016 r.,
- ograniczonymi możliwościami sprzedaży środków trwałych w 2015 r., z uwagi na brak potencjalnych nabywców oraz koniecznością pozostawienia części środków trwałych do dalszej funkcjonalności spółki w 2016 r.,
- zwiększeniem zakresu rzeczowego umocnienia linii brzegowej,
- przedłużającą się procedurą uzyskania decyzji administracyjnych, tj. zgody Lasów Państwowych na wycinkę drzew na skarpie zachodniej,
- urealnieniem zakresu rzeczowego skarpowania skarp czwartorzędowych i profilowania skarp w niszy osuwiskowej,
- brakiem możliwości realizacji zagęszczania gruntów niszy osuwiskowej w technologii mikrowybuchów w 2015 r., ze względu na przeprowadzone badania gruntu i opinię projektanta stwierdzającą, iż prace te powinny być wykonane bezpośrednio przed podniesieniem poziomu wody w wyrobisku, przy założeniu, że zostanie podjęta decyzja o dopełnieniu zbiornika.

W dniu 27 listopada 2015 r. ARP sporządziła protokół weryfikacji aneksu Nr 4, przekazując do MG z wnioskiem do kierunkowego zaakceptowania.

Aneks Nr 4 został zaaprobowany w dniu 7 grudnia 2015 r. przez dyrektora DG, zaparafowany przez ME i zaakceptowany przez MR w dniu 16 grudnia 2015 r. W aneksie Nr 4 do Programu wprowadzono formalny zapis, że „system melioracyjno-odwodnieniowy” wykonają inne podmioty, bez ich wskazania oraz określenia źródeł finansowania.

Akceptując ten aneks, MR uznał, że na realizację przedsięwzięcia pn. „*Rekultywacja terenów pogórnich Kopalni Siarki Machów S.A. w obszarach „Machów - Piaseczno”, „Jeziórko”, „Basznia” na lata 2011 – 2015*”, określono kwotę 120.537,1 tys. zł. Minister wskazał, że zgodnie z umową NFOŚiGW w celu dokończenia prac rekultywacyjnych związanych z pompowaniem wody z wyrobiska Piaseczno, możliwe jest przesunięcie terminu realizacji tej umowy na 2016 r., z zastrzeżeniem, że dodatkowe prace mogą być wykonane w kwocie przyznanej dotacji. Koszty pompowania wód z wyrobiska Piaseczno będą ponoszone do końca 2016 r., tj. do czasu prowadzenia robót w wyrobisku.

Stanowiło zmianę terminu z aneksu Nr 3 do Programu, według którego likwidacja zakładów górniczych Kopalni miała nastąpić do końca 2015 r.

(dowód: akta kontroli str. 218 - 257)

W dniu 2 marca 2011 r. Kopalnia podpisała umowę z NFOŚiGW Nr 45/2011/Wn-9/KO-RT-PO/D na dofinansowanie przedsięwzięcia pn. *Rekultywacja terenów*

¹² Dz. U. z 2015 r., poz. 909 ze zm.

pogórnicych Kopalni Siarki „Machów” S.A. w obszarach „Machów – Piaseczno”, „Jeziórko”, „Basznia” - etap 2011 - 2013, zwaną dalej umową z NFOŚiGW. Z umowy tej wynika, że kwota wypłaconej dotacji nie może przekroczyć 100% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia, realizowanego zgodnie z aneksem Nr 1 do Programu.

Całkowity koszt przedsięwzięcia określono na kwotę 120.057.700 zł, w tym suma udzielonej dotacji miała wynosić 106.500.000 zł.

W umowie z NFOŚiGW przewidziano dwa efekty:

- rzeczowy (faza techniczna i biologiczna),
- ekologiczny - *stworzenie warunków do przeprowadzenia rekultywacji biologicznej 205,81 ha oraz odbudowę biologiczną terenów rekultywowanych i stworzenie warunków dla restytucji i reintrodukcji życia biologicznego na powierzchni 443,63 ha.*

W dniu 4 stycznia 2013 r. podpisano aneks do umowy z NFOŚiGW, wydłużający okres dotowania przedsięwzięcia do 2015 r. i zwiększający jego całkowity koszt do kwoty 125.755.146 zł.

W dniu 4 listopada 2015 r. NFOŚiGW poinformował Kopalnię i MG, „*że w celu dokończenia prac rekultywacyjnych możliwe jest przesunięcie terminu realizacji przedmiotowej umowy dotacji na finansowanie prac likwidacyjnych i rekultywacyjnych, jednakże z zastrzeżeniem, że dodatkowe prace mogą być wykonane w kwocie przyznanej dotacji. W kosztach ww. prac rekultywacyjnych nie będą finansowane koszty ogólnego zarządu, natomiast koszty pompowania wody w wyrobisku „Piaseczno” będą finansowane do końca 2016 r., tj. do czasu prowadzenia robót rekultywacyjnych w wyrobisku.*” W piśmie zaznaczono, że przedłużenie realizacji umowy z NFOŚiGW na finansowanie prac rekultywacyjnych może nastąpić dopiero po uzyskaniu zgody MG na wydłużenie Programu.

Pismo podpisał Krystian Szczepański – zastępca Prezesa Zarządu NFOŚiGW, przekazując je do wiadomości MG i Prezydentowi Miasta Tarnobrzega.

W dniu 22 kwietnia 2016 r. Kopalnia podpisała z NFOŚiGW aneks Nr 11/140 do ww. umowy, w którym NFOŚiGW zobowiązał się do udzielenia Kopalni dotacji do kwoty 120.537 tys. zł, na pokrycie kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia powstałych w okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 31 grudnia 2016 r. Całkowity koszt przedsięwzięcia określono na 144.607 tys. zł.

Zatwierdzając roczne plany likwidacji, ministrowie wymagali danych szczegółowych dotyczących procesu rekultywacji, jak technologii, kosztorysów, nadzoru, harmonogramów zakresu rzeczowego i finansowego robót likwidacyjnych.

Przy podejmowaniu decyzji odnośnie realizacji Programu oraz jego modyfikacji pod względem rzeczowo – finansowym i zmian terminów realizacji zadań, określanych w harmonogramach, minister dysponował udokumentowanymi informacjami o różnicach występujących pomiędzy zadaniami ujętymi w Programie, a faktycznie realizowanymi.

Roczne plany likwidacji Kopalni oraz aneksy do tych planów były weryfikowane przez ARP Oddział w Katowicach, na podstawie umów zawieranych z ARP na poszczególne lata. Ostateczne wersje dokumentów były redagowane przez pracowników DG, aprobowane przez kierownictwo DG oraz radców ministra.

Podejmowane przez ministrów decyzje były, niezwłocznie po podpisaniu, przekazywane likwidatorowi Kopalni, ARP Oddziałowi w Katowicach i NFOŚiGW.

W okresie realizacji Programu, prace likwidacyjno-rekultywacyjne były prowadzone bez planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego i bez specjalistycznego nadzoru Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach (OUG).

Pan Krzysztof Tchórzewski – Minister Energii, ustosunkowując się do faktu braku planu ruchu zakładu górniczego i nadzoru OUG podał, że: *Kopalnia Siarki „Piaseczno” zakończyła wydobywanie siarki w 1971 r., a w dniu 26 października 1982 r.*

Minister Przemysłu Chemicznego i Lekkiego zarządzeniem Nr 20 zniósł obszar górniczy „Piaseczno” dla kopaliny siarki rodzimej, położony w województwie tarnobrzeskim, utworzony decyzją Ministra Przemysłu Chemicznego z dnia 24 maja 1953 r., pomimo niewykonania obowiązków wynikających z prawa geologicznego i górniczego w zakresie rekultywacji terenów pogórnich. (...)

Kopalnia Siarki „Machów”, mając na względzie zapisy art. 81a ust. 1 i art. 109 ust. 1 pkt 5 ustawy Prawo geologiczne i górnicze, w dniu 13 maja 2007 r. zwróciła się do Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Kielcach z prośbą o sprawowanie nadzoru i kontroli nad likwidacją zakładu górniczego Kopalni Siarki „Piaseczno”, jak również o wydanie decyzji nakazującej wykonanie obowiązku likwidacji zakładu górniczego wyrobiska byłej Kopalni Siarki „Piaseczno”, co jest niezbędne do opracowania przez Kopalnię planu ruchu likwidowanej części zakładu górniczego, którym zgodnie z obowiązującymi przepisami, jest wyrobisko po byłej Kopalni Siarki „Piaseczno”. W odpowiedzi na powyższe, OUG w Kielcach w dniu 13 lipca 2007 r. stwierdził m.in., że w związku ze zniesieniem obszaru górniczego w 1982 r., z dniem 31.12.1982 r. OUG w Kielcach przestał obejmować nadzorem byłą kopalnię „Piaseczno”. Jednocześnie OUG w Kielcach stwierdził, że wyrobisko odkrywkowe kopalni „Piaseczno” nie jest już zakładem górniczym bądź częścią zakładu górniczego, jak również nie jest i nie będzie likwidowanym zakładem górniczym (częścią likwidowanego zakładu górniczego). Stwierdzono, że brak jest podstaw prawnych do objęcia przez organy nadzoru górniczego, nadzoru i kontroli nad robotami, które będą wykonywane w wyrobisku byłej kopalni „Piaseczno” i w jego otoczeniu, mających w szczególności na celu likwidację bądź zabezpieczenie tego wyrobiska jak również terenów w jego sąsiedztwie.

Pismem z dnia 27 września 2007 r. Kopalnia zwróciła się do OUG w Kielcach o ponowne zbadanie sprawy dotyczącej sprawowania nadzoru i kontroli nad likwidacją zakładu górniczego Kopalni Siarki „Piaseczno”.

W odpowiedzi na powyższe, OUG w Kielcach poinformował, iż nie zaistniały żadne nowe okoliczności faktyczne bądź prawne, które mogłyby wpłynąć na zmianę zajętego stanowiska w przedmiotowej sprawie, zawartego w piśmie z dnia 13 lipca 2007 r. Powyższe stanowisko zostało również podtrzymane przez OUG w Kielcach w 2013 r.

Reasumując należy zauważyć, że to na organie nadzoru górniczego ciąży obowiązek zidentyfikowania wszystkich stron postępowania w przedmiocie zatwierdzenia planu ruchu zakładu górniczego lub planu ruchu likwidowanego zakładu (likwidowanej oznaczonej części).

NIK stwierdza, że nie było prawnych przeszkód do objęcia nadzorem urzędu górniczego procesu likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno. Minister Gospodarki nie domagał się objęcia takim nadzorem tego procesu.

(dowód: akta kontroli str. 5 – 7; 258 – 315; 1059-1060)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowości polegające na braku skutecznego nadzoru i konsekwencji w egzekwowaniu od Kopalni przez kolejnych ministrów realizacji Programu.

Nadzór merytoryczny nad przebiegiem likwidacji Kopalni sprawowany - kolejno przez Ministra Gospodarki, Ministra Rozwoju i obecnie Ministra Energii - nie doprowadził do osiągnięcia zakładanych celów likwidacji i rekultywacji terenów wyrobiska Piaseczno do końca 2016 r.

Zdarzenia wywołane czynnikami natury¹³, które zachodziły podczas rekultywacji, a w szczególności katastrofa osuwiskowa z maja 2011 r., nie skłoniły nadzorującego ministra, do weryfikacji przyjętego kierunku rekultywacji.

Formalne akceptowanie kolejnych aneksów, zmieniających zakres robót lub technologię ich wykonania, de facto skutkowało wydłużeniem okresu likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno.

Minister Gospodarki, zamiast podjąć skuteczne działania umożliwiające sfinansowanie prac melioracyjno – drenażowych terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno, umożliwił Kopalni odstępnie od realizacji tego zadania poprzez akceptację aneksu Nr 3 do Programu.

Ministrowie otrzymywali od Kopalni i ARP – Oddział w Katowicach pełne informacje i dane szczegółowe, dotyczące przebiegu procesu rekultywacji wyrobiska Piaseczno, zastosowanych technologii, wymaganych zestawień i kosztorysów. Pomimo tego, nie dokonywali rzetelnych analiz Programu i realizowali go w przyjętym zakresie oraz zatwierdzali roczne plany likwidacji Kopalni, mimo iż nie było szans, aby jego realizacja zakończyła się trwałym usunięciem skutków działalności górniczej byłej Kopalni Siarki Piaseczno.

Pan Krzysztof Tchórzewski – Minister Energii, ustosunkowując się do ustaleń stanu faktycznego, wyjaśnił m.in.:

1) w sprawie działań podjętych dla realizacji zapowiedzi złożonych w dniu 28 października 2016 r. w Tarnobrzegu: *Zakończył się proces legislacyjny ustawy o zmianie funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego oraz niektórych innych ustaw, która pozwoli od 2017 r. na finansowanie z dotacji budżetowej zadań realizowanych przez Kopalnię Siarki „Machów” S.A. w likwidacji, określonych ustawą [14]. Obecnie Ministerstwo Energii jest na etapie notyfikacji Komisji Europejskiej w celu uzyskania pewności prawnej, iż dotacja dla [Kopalni] nie stanowi pomocy publicznej.*

Departament Górnictwa pismem, znak: DGA-II-4117/16 z dnia 9 września 2016 r. zobowiązał Kopalnię Siarki „Machów” S.A. do wypełnienia ustaleń Rady Ministrów podjętych na posiedzeniu w dniu 12 lipca 2016 r., dotyczących projektu [ww. ustawy] polegających na przedstawieniu propozycji rozwiązań, mających na celu zrationalizowanie procesu restrukturyzacji [Kopalni] po 2020 r. W odpowiedzi [Kopalnia] z dnia 04.10.2016 r. przesała przedmiotowe propozycje, deklarując, że po 2020 r. o środki będzie zabiegać Spółka lub wyodrębniony z jej struktur podmiot.

2) w sprawie docelowej koncepcji pełnej rekultywacji wyrobiska Piaseczno: *Prace rekultywacyjne wyrobiska Piaseczno prowadzone były w oparciu o wydane decyzje administracyjne na podstawie opracowanych przez [Kopalnię] projektów i ekspertyz. [Kopalnia] z dniem 31 grudnia 2016 r. powinna zakończyć realizację przedsięwzięcia (...) prowadzonego na podstawie art. 7 ust. 2 ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki. Na realizację tych prac [Kopalnia] otrzymywała dotację z NFOŚiGW na podstawie [umowy z NFOŚiGW] z późniejszymi aneksami.*

Zgodnie z procedurą, sprawozdanie z prac wykonywanych w grudniu 2016 r. powinno zostać złożone w miesiącu lutym i następnie poddane weryfikacji.

Dopiero po całkowitym rozliczeniu umowy oraz weryfikacji sprawozdania, będzie możliwa ocena wykonania planu oraz programu, stąd też na dzień dzisiejszy nie jest możliwe stwierdzenie braku wykonania w terminie zadań określonych planem.

[Kopalnia] nie prowadziła prac rekultywacyjnych na całym obszarze pokopalnianego wyrobiska w Piasecznie, tj. na terenie działek, które historycznie były jego częścią (część zwałowiska wewnętrznego), na której zlokalizowane jest składowisko wewnętrzne piasków szklarskich z oczkiem wodnym o powierzchni około 6,0 ha.

¹³ Np. zmiana układu ciśnień w otoczeniu zbiornika, powodująca ruchy mas ziemi.

¹⁴ Opublikowana w Dz.U. z 2016 r. poz. 1592.

Zgodnie z Decyzją Nr 5 Ministra Skarbu Państwa z dnia 25 lutego 2004 r. Kopalnia została nieodpłatnie wyposażona z zasobów Skarbu Państwa jedynie w część gruntów byłego wyrobiska poeksploatacyjnego i została zobowiązana do prowadzenia działalności statutowej polegającej, m.in. na rekultywacji przekazanych terenów poeksploatacyjnych.

Zgodnie z założeniami ww. decyzji Ministra Skarbu Państwa, Kopalnia prowadziła rekultywację jedynie na gruntach własnych, dla których zostały opracowane dokumentacje techniczne rekultywacji. Generalnie działalność Kopalni ograniczała się do gruntów własnych za wyjątkiem przypadków, gdzie działania rekultywacyjne wymagały przeprowadzenia prac na gruntach obcych.

Istniejące składowisko wewnętrzne piasków szklarskich z oczkiem wodnym o powierzchni około 6,0 ha (za wyjątkiem rekultywacji niszy osuwiskowej) nigdy nie było przedmiotem opracowań projektowych, jako działanie niezbędne do uzyskania funkcji rekreacyjnego kierunku rekultywacji zbiornika wodnego Piaseczno.

Zgodnie z decyzją Starosty Sandomierskiego z dnia 5 kwietnia 2005 r., znak GN.I.7437-26/04/05, ustalającej wodno – zadrzewieniowo - łąkowy kierunek rekultywacji (z późniejszymi zmianami), termin zakończenia rekultywacji został ustalony na 31 grudnia 2020 r. Przed osiągnięciem docelowego poziomu rzędnej lustra wody (+146,0 m n.p.m.) w zbiorniku Piaseczno konieczne jest wykonanie przez inne podmioty sieci melioracyjnej dla terenów przyległych do wyrobiska Piaseczno (nie będących własnością Kopalni).

3) w sprawie posiadania lub zlecenia opracowania kolejnego programu rekultywacji po 1 stycznia 2017 r.: Ministerstwo Energii nie zlecało opracowania dalszego programu rekultywacji po 1 stycznia 2017 r. Zgodnie z umową z NFOŚiGW, finansowanie prac na wyrobisku Piaseczno przewidziane jest do końca 2016 r. i na taki okres opracowany został program likwidacji i rekultywacji.

Przyjęta w 2016 r. nowelizacja ustawy o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów ^[15] umożliwi w latach 2017 - 2020 finansowanie działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku górnym Piaseczno, realizowanych przez [Kopalnię], w zakresie utrzymania systemu odprowadzania wód nadmiarowych z wyrobiska po kopalni Siarki „Piaseczno” oraz zabezpieczenie terenów sąsiadujących z ww. wyrobiskiem przed zmianą stosunków wodnych.

Czas ten powinien zostać wykorzystany na wypracowanie przez podmiot docelowego rozwiązania tej kwestii. Przewiduje się, że działania realizowane przez [Kopalnię] będą wymagały finansowania dotacją budżetową w wysokości 4 872,0 tys. zł rocznie (łącznie w latach 2017 - 2020 w kwocie 19 488,0 tys. zł). Dotacja na wykonanie działań przewidzianych w ustawie przyznawana będzie na wniosek [Kopalni], po zaakceptowaniu przez właściwego ministra, rocznego planu tych działań obejmującego, w podziale na miesiące, jego zakres rzeczowy i finansowy.

Obecnie do UOKiK złożono wniosek o stwierdzenie, że planowana dotacja budżetowa nie stanowi pomocy publicznej ze względu na specyficzny zakres działalności prowadzonej przez [Kopalnię]. Na dzień dzisiejszy Kopalnia opracowała "Roczny plan działań wykonywanych po zakończeniu prac likwidacyjnych w wyrobisku Piaseczno realizowanych przez [Kopalnię] na 2017 rok", który został przedłożony Ministrowi Energii celem weryfikacji i akceptacji.

4) w sprawie podmiotu, który będzie w stanie skutecznie zrehabilitować wyrobisko Piaseczno: Ministerstwo Energii jest jednostką administracji publicznej, wykonującą swoje zadania statutowe, natomiast zadania, o których mowa należą do [Kopalni], która posiada właściciela. To jego zadaniem jest przeprowadzenie procesu, jakiego podjęto się, przejmując nadzór właścicielski nad podmiotem, zgodnie z zawartą umową w dniu 23 lipca 2012 r., dotyczącą nieodpłatnego przeniesienia praw z akcji

¹⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 1389 ze zm.

pomiędzy Skarbem Państwa, reprezentowanym przez Ministra Skarbu Państwa, a Gminą Tarnobrzeg, reprezentowaną przez Prezydenta Tarnobrzega, w wyniku, której nieodpłatnie przeniesione zostały prawa z akcji (100% ogółu akcji) spółki (...) na rzecz Gminy Tarnobrzeg. Gmina Tarnobrzeg, przejmując [Kopalnię], przejęła zobowiązania Spółki wynikające z realizacji [Programu].

NIK nie podziela wyjaśnień zawartych w pkt 4 wyjaśnień, że komunalizacja Kopalni zwolniła Ministra z obowiązku zapewnienia skutecznej rekultywacji wyrobiska Piaseczno, ponieważ merytoryczny nadzór nad tym procesem sprawuje Minister Energii, jako właściwy do spraw gospodarki złożami kopalni – zgodnie z przepisem art. 7 cyt. ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki.

(dowód: akta kontroli str. 1059 – 1068)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli stwierdza, że Minister, wykonując ustawowy obowiązek nadzoru nad przebiegiem rekultywacji wyrobiska Piaseczno, weryfikując roczne plany likwidacji oraz akceptując wprowadzane kolejnymi aneksami zmiany do Programu nie zapewnił osiągnięcia celów określonych w Programie.

Mimo wystąpienia zaburzeń w realizacji Programu wynikających z naturalnych zjawisk hydrogeologicznych, Minister nie podejmował właściwych działań dla weryfikacji przyjętego kierunku rekultywacji oraz metod jej prowadzenia.

3. Sposób i zakres monitorowania przez ministra realizacji Programu.

Opis stanu
faktycznego

Minister monitoruje przebieg realizacji Programu, m.in. przez akceptację jego zmian i rocznych planów likwidacji, analizę przedkładanych rocznych sprawozdań z realizacji likwidacji oraz miesięcznych rozliczeń przekazanych dotacji.

Kopalnia złożyła do MG następujące roczne plany likwidacji (dalej: plan):

1) 2010 r.

W dniu 17 listopada 2009 r. Kopalnia złożyła projekt planu na 2010 r., który po zweryfikowaniu 29 grudnia 2009 r. przez ARP został zaakceptowany w dniu 11 lutego 2010 r. przez podsekretarza stanu w MG.

W dniu 14 lipca 2010 r. do MG wpłynął wniosek Kopalni o akceptację aneksu Nr 1 do planu na 2010 r. proponujący m.in. na zwiększenie zakresu prac dotyczących kształtowania skarp czwartorzędowych, odstąpienie od napełniania wyrobiska Piaseczno wodą z Wisły, przebudowę stanowiska pompowego, który - po uzyskaniu pozytywnej opinii ARP w dniu 6 sierpnia 2010 r. – został zaakceptowany w dniu 27 sierpnia 2010 r. przez podsekretarza stanu w MG oraz w dniu 1 września 2010 r. zaakceptowany przez Ministra Gospodarki.

(dowód: akta kontroli str. 316 - 361)

2) 2011 r.

W dniu 28 października 2010 r. Kopalnia złożyła projekt planu na 2011 rok. W związku ze zmianą decyzji MG w sprawie podziału środków na prace likwidacyjno – rekultywacyjne w górnictwie siarki, w dniu 21 stycznia 2011 r. Kopalnia złożyła nową wersję planu na 2011 r., która w dniu 16 marca 2011 r. została zaakceptowana przez ARP. W dniu 31 marca 2011 r. plan został zaakceptowany przez podsekretarza stanu w MG.

W dniu 9 sierpnia 2011 r. Kopalnia przedłożyła aneks Nr 1 do planu w związku z m.in. katastrofą w dniu 11 maja 2011 r. w wyrobisku Piaseczno, gdzie podczas kształtowania, część skarpy zachodniej wraz z terenami przyległymi (łącznie około 7 ha) uległa całkowitej degradacji, spowodowanej utratą stateczności i usunięciem się do wyrobiska. Spowodowało to konieczność opracowania dodatkowej dokumentacji,

opinii i ekspertyz związanych z likwidacją wyrobiska Piaseczno. Po pozytywnej weryfikacji przez ARP, w dniu 12 sierpnia 2011 r. aneks został zaakceptowany przez podsekretarza stanu w MG w dniu 25 sierpnia 2011 r.

(dowód: akta kontroli str. 362 - 421)

3) 2012 r.

W dniu 20 grudnia 2011 r. Kopalnia złożyła projekt planu na 2012 rok. ARP w dniu 17 kwietnia 2012 r. pozytywnie zaopiniowała jego przyjęcie. W dniu 26 kwietnia 2012 r. plan zatwierdził sekretarz stanu w MG z zastrzeżeniem, „ *iż koszty dokumentacji projektowych dotyczących planowanego wykonania systemu melioracji na terenach przyległych do wyrobiska „Piaseczno” w kwocie 2.344 tys. zł oraz koszty odpraw dla zwalnianych pracowników w kwocie 223 tys. zł, z uwagi na brak podstaw prawnych do sfinansowania z budżetu państwa, spółka powinna sfinansować z innych źródeł.*”

W dniu 31 lipca 2012 r. wpłynął od Kopalni aneks Nr 1 do planu z prośbą o jego zatwierdzenie z uwagi, m.in. na zmianę zakresu rzeczowego likwidacji zbędnych instalacji, budynków oraz demontaż maszyn i urządzeń oraz konieczność wykonania dokumentacji projektowej dla wyrobiska Piaseczno, w celu określenia zabezpieczenia skarpy zachodniej oraz bezpiecznego korzystania z pozostałych skarp wyrobiska.

W dniu 9 sierpnia 2012 r. ARP zweryfikowała aneks Nr 1. Aneks został w dniu 23 sierpnia 2012 r. zaakceptowany przez wiceprezesa Rady Ministrów – MG.

Kopalnia w dniu 30 października 2012 r. przedłożyła w MG aneks Nr 2 do planu, ze względu na fakt rozstrzygnięcia postępowań przetargowych na realizację, m.in. następujących zadań demontaż i likwidację zbędnego majątku infrastruktury technicznej (obiekty budowlane) oraz opracowania projektów, dokumentacji, opinii, ekspertyz i analiz związanych z likwidacją zakładu górniczego.

ARP w dniu 28 listopada 2012 r. zaproponowała przyjęcie aneksu nr 2 do realizacji. Aneks Nr 2 w dniu 5 grudnia 2012 r. zatwierdził sekretarz stanu w MG.

(dowód: akta kontroli str. 422 - 502)

4) 2013 r.

W dniu 30 października 2012 r. Kopalnia przedłożyła projekt planu na 2013 rok, który po pozytywnej weryfikacji dokonanej przez ARP w dniu 10 maja 2013 r., został zatwierdzony w dniu 27 maja 2013 r. przez sekretarza stanu w MG.

Kopalnia w dniu 5 czerwca 2013 r. przedłożyła w MG aneks Nr 1 do planu ze względu, m.in. na: rozszerzenie zakresu prac zabezpieczających wyrobisko Piaseczno o konieczność likwidacji dwóch otworów piezometrycznych oraz konieczność opracowania dokumentacji operatu wodnoprawnego na odprowadzanie wód powierzchniowych z wyrobiska. Po pozytywnej weryfikacji dokonanej przez ARP w dniu 19 czerwca 2013 r., aneks ten został w dniu 28 czerwca 2013 r. zatwierdzony przez sekretarza stanu w MG.

W dniu 7 listopada 2013 r. Kopalnia przedłożyła aneks Nr 2 do planu z uwagi, m.in. na brak wyłonionych wykonawców zabezpieczenia skarpy zachodniej oraz niszy osuwiskowej wyrobiska Piaseczno. Ten aneks pozytywnie zweryfikowała ARP w dniu 14 listopada 2013 r., po czym w dniu 22 listopada 2013 r. aneks zatwierdził sekretarz stanu w MG.

(dowód: akta kontroli str. 503 - 587)

5) 2014 r.

W dniu 14 listopada 2013 r. Kopalnia przesłała do MG i ARP projekt planu na 2014 rok.

Ze względu na weryfikację planowanego zakresu rzeczowego robót i ograniczenie prac w niszy osuwiskowej, związanych z zabezpieczeniem skarpy zachodniej oraz

koszty energii na pompowanie wód z wyrobiska „Piaseczno” w IV kwartale 2013 r., Kopalnia w dniu 17 grudnia 2013 r. przesłała do MG nowy projekt planu na 2014 rok, z prośbą o wycofanie poprzedniego. Po pozytywnej weryfikacji przez ARP, aneks zatwierdził w dniu 19 grudnia 2013 r. sekretarz stanu w MG.

W dniu 24 marca 2014 r. wpłynął od Kopalni do MG projekt aneksu Nr 1 do planu z uwagi, m.in. na: rozstrzygnięcie postępowania przetargowego na wyłonienie wykonawcy zadania Stabilizacja skarpy zachodniej za pomocą technologii mikrowybuchów, sekcja nr 2, zwiększenie zakresu rzeczowego i finansowego podzadania budowy drenów, ujęcie dodatkowego zakresu profilowania skarp w ilości 36,6 tys. m³, wykonanie dodatkowego zakresu rekultywacji biologicznej skarp na powierzchni 2,4 ha, ujęcie w miesiącu listopadzie i grudniu kosztów energii elektrycznej w zakresie pompowania wód z wyrobiska Piaseczno.

Po pozytywnej weryfikacji przez ARP w dniu 28 marca 2014 r., w tym samym dniu aneks zaakceptował sekretarz stanu w MG.

We wrześniu 2014 r. Kopalnia sporządziła projekt aneksu Nr 2 do planu na 2014 r., który w dniu 20 października 2014 r. został pozytywnie zweryfikowany przez ARP, a w następnym dniu został zatwierdzony przez sekretarza stanu w MG.

W dniu 16 grudnia 2014 r. do MG wpłynął od Kopalni projekt aneksu Nr 3 do planu z uwagi, m.in. na: zmniejszenie zakresu profilowania skarpy zachodniej wyrobiska Piaseczno oraz ilości likwidacji środków trwałych, zmianę terminu wykonania „Aktualizacji projektu technicznego niezbędnych prac rekultywacyjno – likwidacyjnych wyrobiska Piaseczno, konieczność wykupu gruntu o powierzchni 10 ha w rejonie wyrobiska Piaseczno, w celu możliwości prowadzenia prac zabezpieczenia niszy osuwiskowej w wyrobisku.

Aneks Nr 3 został zweryfikowany i zaaprobowany przez radcę w MG, w dniu 22 grudnia 2014 r. i zatwierdzony w tym samym dniu przez sekretarza stanu w MG.

(dowód: akta kontroli str. 588 - 703)

6) 2015 r.

W dniu 9 grudnia 2014 r. MG otrzymało od Kopalni projekt planu na 2015 rok, który po pozytywnej weryfikacji przez ARP (w dniu 22 kwietnia 2015 r.) został zatwierdzony przez sekretarza stanu w MG w dniu 27 kwietnia 2015 r.

W dniu 2 lipca 2015 r. do MG wpłynął od Kopalni projekt aneksu Nr 1 do planu z uwagi m.in. na: weryfikację zakresu rzeczowego i finansowego prac związanych z wypełnieniem niszy osuwiskowej wyrobiska Piaseczno, konieczność dodatkowego wykonania odwodnienia (drenażu) skarpy południowej oraz rejonu niszy wyrobiska Piaseczno, przyspieszenie skarpowania skarp czwartorzędowych w Piasecznie oraz zwiększenie zakresu rzeczowego, opóźnienie prac związanych z umocnieniem linii brzegowej w związku z wysokim stanem poziomu wody w wyrobisku Piaseczno, dokończenie demontażu kolektora o przekroju 600, o długości 650 m, w wyrobisku Piaseczno oraz zakresu prac niewykonanych w 2014 r. oraz konieczność wykonania stosownych dokumentacji projektowych. Po pozytywnej weryfikacji przez ARP został w dniu 26 sierpnia 2015 r. zatwierdzony przez sekretarza stanu w MG.

W dniu 6 listopada 2015 r. do MG wpłynął projekt aneksu Nr 2 z uwagi, m.in. na: zwiększenie zakresu rzeczowego umocnienia linii brzegowej wyrobiska Piaseczno, weryfikację zakresu rzeczowego skarpowania skarp czwartorzędowych i profilowania skarp w niszy osuwiskowej wyrobiska Piaseczno, rezygnację z zagęszczania gruntów w technologii mikrowybuchów, weryfikację terminu zakończenia badań określających stateczność zbocza, zmniejszenie zakresu bieżącej konserwacji skarp z uwagi na prowadzone roboty przy profilowaniu i umacnianiu, weryfikację ilości odpompowywanych wód.

Po pozytywnej weryfikacji w dniu 4 grudnia 2015 r. przez ARP aneks został zatwierdzony jednocześnie przez Ministra Energii i Ministra Rozwoju w dniu 15 grudnia 2015 r.

W dniu 9 lutego 2016 r. do Ministerstwa Energii wpłynął projekt aneksu Nr 3 do planu likwidacji na 2015 r.. Uzasadnieniem były przedłużające się procedury związane z uzyskaniem decyzji administracyjnych, zezwalających na wyłączenie terenów z produkcji leśnej, brak możliwości realizacji części prac w grudniu 2015 r., związanych ze skarpowaniem narożnika północno - zachodniego w wyrobisku Piaseczno, niższe koszty pompowania wód w IV kwartale 2015 r.

Przedstawione w aneksie Nr 3 zmiany zakresu rzeczowego i finansowego realizowanych zadań powodowały zmniejszenie dotacji na 2015 r. o 250 tys. zł.

Weryfikacji aneksu Nr 3 dokonali pracownicy Ministerstwa Energii (dyrektor DG Ministerstwa Energii i radca Ministra Energii z datą 17 marca 2016 r.) i zaproponowali jego przyjęcie przez Ministra Energii. W dniu 23 marca 2016 r. aneks został zaaprobowany przez sekretarza stanu w Ministerstwie Energii, a w dniu 31 marca 2016 r. został zaakceptowany przez Ministra Energii.

(dowód: akta kontroli str. 704 - 812)

7) 2016 r.

W dniu 27 listopada 2015 r. Kopalnia przekazała do MG projekt planu na 2016 rok. Po pozytywnej weryfikacji w dniu 14 grudnia 2015 r. przez ARP plan został w dniu 16 grudnia 2015 r. zatwierdzony przez ME.

W dniu 9 lutego 2016 r. do Ministerstwa Energii wpłynął projekt aneksu Nr 1 do planu na 2016 r. z uzasadnieniem, że brak było możliwości realizacji części prac w IV kwartale 2015 r. w wyrobisku Piaseczno. Wymusiło to weryfikację zakresu rzeczowo – finansowego i przesunięcie części niewykorzystanej dotacji NFOŚiGW na 2016 r. Fakt ten wiązał się z koniecznością weryfikacji zaplanowanych prac w 2016 r. celem dokończenia rekultywacji technicznej i biologicznej wyrobiska Piaseczno oraz ujęciem zwróconej w grudniu 2015 r., części dotacji NFOŚiGW w wysokości 250 tys. zł.

Ponadto Kopalnia w projekcie aneksu postulowała zmiany w planie ze względu na: rozstrzygnięte postępowanie przetargowe na realizację podzadania „Skarpowanie narożnika północno – zachodniego w wyrobisku Piaseczno”, przedstawioną ofertę przez AGH w Krakowie na opracowanie dokumentacji technicznej prac rekultywacyjnych w wyrobisku Piaseczno – odwodnienie skarpy, konieczność przesunięcia realizacji planowanych prac z zakresu drenażu poziomego na okres miesiąca czerwca/lipca 2016 r., zwiększenie szacowanych kosztów realizacji stabilizacji skarpy zachodniej za pomocą technologii mikrowybuchów sekcja I (zagęszczanie gruntów w niszy osuwiskowej), zaplanowanej na IV kwartał 2016 r.

Aneks Nr 1 został zaaprobowany przez dyrektora DG Ministerstwa Energii w dniu 17 marca 2016 r., sekretarza stanu w Ministerstwie Energii w dniu 23 marca 2016 r. i zatwierdzony przez Ministra Energii w dniu 31 marca 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 813 - 861)

Odnośnie nadzoru sprawowanego przez ministrów nad rzeczowym przebiegiem likwidacji Kopalni, Pani Anna Margis – dyrektor DG ME wyjaśniła, „że MG podejmował różnego rodzaju działania w celu rozwiązania najważniejszych, pojawiających się problemów. Z uwagi na cząstkowe kompetencje, kontrola nad likwidacją górnictwa siarki była rozproszona pomiędzy Ministerstwo Skarbu Państwa i Gminę Tarnobrzeg (nadzór właścicielski), MG (nadzór nad przebiegiem likwidacji zakładów górniczych) i NFOŚiGW (finansowanie części wydatków), co utrudniało skuteczną realizację działań. Niemniej jednak Minister brał udział w pracach, mających na celu doprowadzenie do przyspieszenia zakończenia, trwającego od

wielu lat, procesu likwidacji górnictwa siarki. Minister bezpośrednio kontaktował się z zainteresowanymi tematem instytucjami, w tym przede wszystkim z lokalnymi organami samorządowymi, marszałkowskimi i wojewódzkimi. Podsekretarz stanu w MG – Arkadiusz Bąk wziął udział w spotkaniu w Gminie Łoniów w dniu 21 października 2014 r. oraz wizytował tereny przyległe do wyrobiska „Piaseczno”, bezpośrednio zagrożone zalaniem. Kolejne spotkanie, którego tematem była przyszłość pokopalnianego wyrobiska siarki „Piaseczno”, miało miejsce 18 listopada 2014 r.

Ponadto MG pozytywnie opiniował projekty poselskie ustawy o zmianie ustawy o dotacji przeznaczonej dla niektórych podmiotów, dotyczące rozszerzenia zakresu podmiotów uprawnionych do dotacji, o nowy podmiot, tj. Kopalnię.

W dniu 20 kwietnia 2016 r. odbyło się również posiedzenie Zespołu Trójstronnego ds. Górnictwa i Przetwórstwa Siarki, na którym ME zadeklarowało ponowne procedowanie projektu ustawy.

Zatwierdzanie rocznych planów likwidacji każdorazowo poprzedzane było szczegółową analizą możliwego do zrealizowania w danym roku zakresu rzeczowego, planowanych przez Kopalnię robót likwidacyjnych, rekultywacyjnych i prac zabezpieczających. Weryfikacja rocznych planów likwidacji prowadzona była przez pracowników ARP - Oddział w Katowicach, którzy kierując się wiedzą ekspercką, wynikającą z wieloletnich doświadczeń, każdorazowo rozważali potrzebę realizacji poszczególnych zadań w aspekcie konieczności zabezpieczenia najpilniejszych zagrożeń oraz realizacji podstawowych założeń programu wieloletniego. W sytuacjach wątpliwych, bądź też w przypadkach braku właściwego uzasadnienia konieczności i celowości zadań likwidacyjnych i rekultywacyjnych, ujętych w rocznych planach, pracownicy Oddziału ARP w Katowicach żądali w trybie roboczym dodatkowych materiałów źródłowych (ekspertyzy, decyzje), jak również wykorzystywali bezpośrednie kontakty z zainteresowanymi, by w drodze wzajemnego kompromisu dojść do racjonalnego zbilansowania potrzeb realizacyjnych kolejnych zadań. Pracownicy Oddziału ARP w Katowicach podczas czynności kontrolnych badali dokumentację źródłową (decyzje, umowy, technologie, protokoły odbioru), potwierdzając realizację zakresu rzeczowego losowo wybranych zadań, będących przedmiotem kontroli.”

(dowód: akta kontroli str. 9 i str. 14)

Najwyższa Izba Kontroli podziela stanowisko, Pani Anny Margis – dyrektor DG ME, wyrażone w złożonych wyjaśnieniach, „że z uwagi na częściowe kompetencje, kontrola nad likwidacją górnictwa siarki była rozproszona pomiędzy Ministerstwo Skarbu Państwa i Gminę Tarnobrzeg (nadzór właścicielski), MG (nadzór nad przebiegiem likwidacji zakładów górniczych) i NFOŚiGW (finansowanie części wydatków), co utrudniało skuteczną realizację działań”. Natomiast pozostałe działania Ministra przytoczone w wyjaśnieniach uważa za niewystarczające gdyż nie doprowadziły one do skutecznej rekultywacji.

Ocena częściowa

W ocenie NIK Minister, sprawując nadzór nad przebiegiem likwidacji i rekultywacji wyrobiska Piaseczno, akceptując aneksy do rocznych planów likwidacji, nie dokonywał weryfikacji czy dotychczasowy przebieg prac umożliwi osiągnięcie celów określonych w Programie likwidacji.

4. Działania mające na celu ustalenie rozmiaru potencjalnego zagrożenia ekologicznego i wskazanie rozwiązań zmierzających do jego eliminacji przy realizacji projektu rekultywacji wyrobiska Piaseczno.

Opis stanu faktycznego

Zagrożenia ekologiczne związane z wyrobiskiem Piaseczno zostały zidentyfikowane i opisane w Programie likwidacji.

W aneksie Nr 1 do Programu, stwierdzono, że odbudowa pierwotnych stosunków wodnych w rejonie wyrobiska Piaseczno, w wyniku napełnienia go wodą do poziomu +146 m n.p.m. bez wykonania systemu melioracyjno - drenażowego spowoduje, że na znacznym obszarze (około 11,3 km²) powstanie zagrożenie podtopień.

Najbardziej zagrożone będą tereny położone pomiędzy miejscowościami Koprzywnica, Błonie, Świerzyce, Ciszycza, Łukowiec i Krzcin, gdzie zwierciadło wód podziemnych może pojawić się na powierzchni terenu lub na niewielkiej głębokości (0,0 – 0,5 m). Zagrożenia podtopieniem terenów w otoczeniu wyrobiska Piaseczno można uniknąć, wykonując projektowany system melioracyjno-drenażowy.

W Programie zapisano, że dzięki sprawnemu działaniu systemu, wody gruntowe, dla których podstawowym horyzontem będzie poziom +146,0 m n.p.m., ułożą się na poziomie 2 – 2,5 m pod powierzchnią terenu.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa prac likwidacyjnych w wyrobisku należy pompować wodę utrzymując ją na poziomie od +138,0 m n.p.m. do +139,0 m n.p.m. Do czasu wykonania systemu melioracyjno-drenażowego zabezpiecza to również tereny przyległe do wyrobiska przed podtopieniem. Sztuczne utrzymywanie poziomu lustra wody w wyrobisku na poziomie +138,0 m n.p.m. grozi wystąpieniem katastrofy podobnej do tej, która miała miejsce w 2011 r.

W okresie objętym kontrolą MG jak również MR i ME nie wskazywali innych niż przyjęte w Programie likwidacji rozwiązań zmierzających do eliminacji zagrożeń ekologicznych ze strony wyrobiska Piaseczno.

(dowód: akta kontroli str. 78 – 140; 218 - 257)

Ustalone nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Minister Gospodarki akceptując aneks Nr 3 i 4 nie wskazał podmiotu odpowiedzialnego za wykonanie systemu melioracyjno-drenażowego oraz źródeł jego finansowania.

Analizy hydrogeologiczne, opracowane na potrzeby realizacji Programu, jednoznacznie wskazały, że niewykonanie systemu melioracyjnego grozi podtopieniem okolicznych terenów uprawnych i domostw, co zmusza Kopalnię do utrzymywania zaniżonego poziomu wody w wyrobisku Piaseczno i jest związane z ciągłym pompowaniem wody z wyrobiska, a tym samym ponoszeniem kosztów.

Realizacja Programu oraz rezygnacja z wykonania systemu drenażowo – melioracyjnego, doprowadziła praktycznie do braku możliwości podniesienia lustra wody w zbiorniku do zakładanego poziomu, bez podtopienia terenów przyległych. Utrzymywanie dotychczasowego poziomu lustra wody chroni tereny przyległe przed podtopieniem, jednakże niekorzystnie wpływa na stabilizację skarp i stanowi zagrożenie utratą uzyskanych już efektów rzeczowych, w wyniku wykonanych prac, jak również grozi stratami finansowymi.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, celem skutecznego zapobiegania podtopieniom terenu, należałoby objąć rekultywacją całość terenów wchodzących pierwotnie w skład wyrobiska Piaseczno i terenów przyległych.

Pan Krzysztof Tchórzewski – Minister Energii wyjaśniając przyczyny niewskazania podmiotu odpowiedzialnego za realizację systemu melioracyjno – drenażowego podał, że: *realizacja melioracji odwadniającej wyrobiska Piaseczno nie leżała w kompetencji Ministerstwa Gospodarki. Ministerstwo jednak w przeprowadzanych licznych rozmowach motywowało Kopalnię do pozyskania odpowiedniego podmiotu odpowiedzialnego za realizację melioracji odwadniającej wyrobisko Piaseczno. Nadzór właścicielski nad [Kopalnią] spoczywał w rękach Ministerstwa Skarbu*

Państwa. W dniu 23 lipca 2012 r. została zawarta umowa nieodpłatnego przeniesienia praw z akcji pomiędzy Skarbem Państwa, a Gminą Tarnobrzeg, w wyniku, której nieodpłatnie przeniesione zostały prawa z akcji (100% ogółu akcji) [Kopalni] na rzecz Gminy Tarnobrzeg. W powyższej umowie w pkt IV Oświadczenia stron zapisano: „nabywca oświadcza, że znany mu jest realizowany przez [Kopalnię] [Program] zaakceptowany przez Ministra Gospodarki w dniu 14 lutego 2008 r., aneksowany w dniu 19 sierpnia 2010 r. W szczególności nabywca oświadcza, że znane mu są zobowiązania [Kopalni] wynikające z realizacji powyższego Programu oraz ustawy z dnia 14 lipca 2000 r. o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki.

Natomiast odpowiadając na pytanie, dlaczego nie zobowiązano Kopalni do pozyskania innych źródeł finansowania systemu melioracyjno-drenażowego Pan Krzysztof Tchórzewski – Minister Energii podał, że nie można podzielić poglądu kontrolujących, iż nie zobowiązano Kopalni do pozyskania innych, niż dotacja NFOŚiGW, źródeł finansowania zadania, polegającego na wykonaniu systemu melioracyjno-drenażowego, odwadniającego wyrobisko Piaseczno. Prace likwidacyjne i rekultywacyjne, zgodnie z zapisami ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki z dnia 14 lipca 2000 r. finansowane są ze środków NFOŚiGW w wysokości nieprzekraczającej dotacji określonej na ten cel.

Minister właściwy do spraw gospodarki akceptował aneksy do „Programu likwidacji...”, z uwzględnieniem wykonania warunków zapisanych w załączonych protokołach weryfikacji tych aneksów.

W protokołach weryfikacji w odniesieniu do zakresu prac związanych z wykonaniem systemu melioracyjno-drenażowego, na terenach przyległych do zbiornika „Piaseczno”, jak również wykonania stosownych dokumentacji z tym związanych, z uwagi na fakt, iż dotujący (NFOŚiGW) nie wyraził zgody na finansowanie tych prac, więc Kopalnia powinna pozyskać środki na ich sfinansowanie z innych źródeł.

(dowód: akta kontroli strona: 1061-1063)

NIK nie podziela wyjaśnień ME, że realizacja melioracji odwadniającej wyrobiska Piaseczno nie leżała w kompetencji Ministerstwa Gospodarki. Zadanie to jest, bowiem ważnym elementem Programu, nad realizacją, którego to właśnie Minister sprawuje nadzór merytoryczny.

Ocena cząstkowa

NIK, jako niecelowe i nierzetelne ocenia akceptację zmian w Programie likwidacji, które zwolniły Kopalnię z obowiązku wykonania systemu melioracyjno-drenażowego w obszarze leja depresji wyrobiska Piaseczno.

Minister nie podjął skutecznych działań w kierunku uzyskania środków finansowych lub poszukiwania rozwiązań, które wskazywałyby źródło finansowania budowy systemu melioracyjno-drenażowego i pozwoliłyby na jego realizację.

Zdaniem NIK, niezbędne jest skoordynowanie wspólnych działań strony rządowej, samorządowej i Kopalni, umożliwiających zakończenie i doprowadzenie do pełnej rekultywacji terenów wokół wyrobiska Piaseczno, w sposób nie zagrażający zdrowiu i życiu ludzi.

5. Analizowanie i aprobowanie przez Ministra miesięcznych i rocznych sprawozdań Kopalni z realizacji Programu wraz z rozliczeniem rzeczowo-finansowym kwot dotacji z NFOŚiGW.

Opis stanu faktycznego

Miesięczne sprawozdania z wydatkowania kwot dotacji otrzymywanych z NFOŚiGW, wraz z ich rozliczeniem rzeczowo – finansowym, Kopalnia przysyłała do Ministerstwa. DG dokonywał analiz ww. dokumentacji pod względem merytoryczno - rzeczowym i przedkładał do akceptacji Ministrowi. Składane

sprawozdania były kompletne, analizowano je terminowo. Nie wnioskowano na ich podstawie o wstrzymanie lub zwrot dotacji z powodu wykorzystania niezgodnego z przeznaczeniem.

(dowód: akta kontroli str. 862 - 905)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Analiza rocznych sprawozdań Kopalni składanych ministrowi z realizacji Programu wykazała, że kolejni ministrowie skupiali się na rozliczaniu zakresu rzeczowego zrealizowanych zadań pod względem formalnym i rachunkowym.

(dowód: akta kontroli str. 906 - 1058)

IV. Uwagi i wnioski

Ustalenia niniejszej kontroli oraz wnioski zawarte w opracowanej przez AGH na potrzeby niniejszej kontroli opinii wskazują na konieczność przygotowania końcowego programu rekultywacji terenów pogórnich wyrobiska Piaseczno i kierunku ich zagospodarowania. W opracowaniu takiego programu, obok Ministra Energii powinny wziąć udział wszystkie zainteresowane podmioty, w szczególności: strona samorządowa (gminy Tarnobrzeg, Łoniów i Koprzywnica, Starosta Sandomierski i Marszałek Województwa Świętokrzyskiego a także Świętokrzyski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Kielcach), Kopalnia, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, Okręgowy Urząd Górniczy w Kielcach, Agencja Rozwoju Przemysłu Oddział w Katowicach, strona naukowo-badawcza i projektowa, właściciele gruntów przyległych do wyrobiska Piaseczno, w tym władający składowiskiem wewnętrznym.

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁶, wnosi o:

- 1 podjęcie działań mających na celu weryfikację przyjętego kierunku rekultywacji wyrobiska Piaseczno;
- 2 podjęcie działań w celu objęcia pracami likwidacyjno-rekultywacyjnymi wszystkich terenów objętych oddziaływaniem wyrobiska Piaseczno i które oddziałują na to wyrobisko;
- 3 zainicjowanie działań w celu opracowania optymalnego programu rekultywacji terenów pogórnich wyrobiska Piaseczno.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla Ministra Energii, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa NIK w Warszawie.

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

¹⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 2017 r.

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Ewa Polkowska